

Izveštaj o usavršavanju

Boravak na stručnom usavršavanju kao dobitnik stipendije “Dr Laza K. Lazarević” – Bayer za 2015. godinu, započeo sam 3. jula ove godine. Tokom mesec dana imao sam čast i zadovoljstvo da radim pod mentorstvom prof. Valerie Caso u bolnici Santa Maria della Misericordia u Peruđi. Osim što je načelnica jedinice za moždani udar i jedan od naprominentnijih evropskih neurologa koji se bave vaskularnom neurologijom, profesorka je aktuelna predsednica ESO (European Stroke Organisation). Uprkos brojnim obavezama, omogućila mi je da se upoznam sa organizacijom i praktično svim segmentima rada jedinice kojom rukovodi i potrudila se da stečeno iskustvo iskoristim za poboljšanje rada u matičnom centru - Klinici za neurologiju Kliničkog centra Vojvodine i jedinici za moždani udar u sklopu UC KCV.

Obzirom na potrebe moje bolnice, široke mogućnosti koje se otvaraju boravkom u ovakvom centru i radom sa sjajnim timom, bio sam slobodan da odredim nekoliko prioriteta tokom boravka: ultrazvuk, trombektomija i organizacija rada JMU.

Korišćenje UZ u rutinskom radu JMU je očekivano prilagođeno radu sa pacijentima u akutnoj i perakutnoj fazi moždanog udara i shodno tome, svodi se na metode koje i sami primenjujemo – dominantno u utvrđivanju etiologije u perakutnoj fazi (dupleks karotida, npr.) ili akutnoj/subakutnoj („bubble test“). Metodu gotovo ravnopravno izvode specijalizanti (pod supervizijom) i specijalisti na dva portabilna aparata i u Kabinetu za ultrazvuk u sklopu JMU. Omogućeno mi je da radim uz ostale lekare na odeljenju koji su mi pomogli da usavršim do sada naučeno.

Tokom jednomesečnog boravka prenesena su mi značajna i dragocena iskustva u novoj metodi lečenja moždanog udara-trombektomiji. Tokom mog boravka urađeno je više tromboliza i dve trombektomije koje sam mogao gotovo u celini da ispratim, od prijemne ambulante bolnice i imidžinga, preko angio – sale do odeljenja. Oba pacijenta su se brzo i dramatično oporavila nakon neuroradioloških intervencija, činjenica koja zaista motiviše obzirom na planirani skori početak izvođenja metode u KCV. Učinkovitost ove metode praktično je potvrđena u nekoliko većih studija tek od 2014., a smernice i optimalne logističke potrebe još uvek su relativno varijabilne u različitim centrima. Samim tim, informacije dobijene od neuroradiološkog tima bolnice u Peruđi i preneto iskustvo teško se mogu preceniti u bilo kom kontekstu.

Govoreći o trombektomiji ali i šire, beskompromisna posvećenost pacijentu i optimizacija rada u datim okolnostima su verovatno dve ključne stvari koje bih istakao tokom i nakon boravka. Brojne su razlike između rada u bogatoj Umbriji i Srbiji, i ograničenja koja odatle proističu. Ipak, novu bolnicu Santa Maria della Misericordia (neurologija je useljena u novosagrađenu i iz starog dela grada izmeštenu zgradu 2005. godine) ne krasi najbolja, već dobra oprema; Italija spada u bogate, ali ne i najbogatije evropske i svetske zemlje; njihov zdravstveni

sistem susreće se čak i u bogatim provincijama kakva je Umbrija sa određenim ograničenjima koja su i nama poznata. Odlično edukovano osoblje, podela rada i odlični međuljudski odnosi su preduslov za dobro funkcionisanje svakog odeljenja, posebno onih sa malim brojem zaposlenih koji treba da čine koherentan i fleksibilan tim – a sve ovo karakteriše rad odeljenja kojim rukovodi profesorka Caso. Jedinica za moždani udar fizički je odvojena od neurološke klinike, nalazi se u prvoj lameli bolnice, sprat iznad prijemne ambulante. Prijemno odeljenje bolnice pokrivaju specijalisti urgentne medicine koji po potrebi konsultuju neurologa. U slučaju akutnog moždanog udara, nakon neurološkog pregleda i ciljane anamneze, pacijent se upućuje na nativni CT nakon čega se poziva neurolog i donosi eventualna odluka o daljem tretmanu. U slučaju potrebe, pacijent se upućuje na radiološku doradu, a r-TPA se ordinira još u prijemnoj ambulanti (door to needle time za pacijente koji su trombolizirani tokom mog boravka je bilo po slobodnoj proceni oko 10 minuta). Ukoliko je indikovana trombektomija, poziva se jedan od tri interventna radiologa i anesteziolog nakon čega se pacijent upućuje u angio-salu udaljenu oko 30 metara od CT-a. Ljubaznošću celog tima, pre svega radiologa, dr Hamama, omogućeno mi je da posmatram radiološke intervencije. Pacijent se nakon toga upućuje u jednu od deset soba koje čine JMU, sa centralnim monitoringom. Svi vitalni parametri, radiološki snimci, kao i izmene u terapiji, konsultacije i sl. unose se i prate preko centralnog sistema.

Sve navedeno omogućuje brže prikupljanje podataka i formiranje registara koji se mogu koristiti za procenu kvaliteta / interne kontrole, kao i u naučnom radu. Tokom boravka, otpočeta je saradnja na zajedničkom projektu vezanom za intracerebralne hemoragije korišćenjem navedenog sistema.

Pored interne organizacije rada, bila mi je interesantna paralela između dve bolnice - KCV i Santa Maria della Misericordia. Obe su tercijarne ustanove u regionalnim centrima koji su približne veličine, kao i pripadajuće regije (Vojvodina i Umbrija). Samim tim, različite izazove vezane za rad zdravstvene službe bilo je lakše razumeti na obe strane, što ovu saradnju čini posebno dragocenom, a bolnicu u Perudi odličnim izborom za razmenu.

Osim svega navedenog, osećam potrebu da pomenem još nekoliko činjenica koje saradnju sa neurovaskularnim timom bolnice u Perudi čine posebnom. Celokupno osoblje, od fizioterapeuta preko tehničara i lekarskog tima (dr Caso, dr Paciaroni, dr Venti, dr Alberti, dr Grazioli, dr Acciarresi, dr D'Amore, dr Mosconi), od prvog dana je učinilo „period prilagođavanja“ potpuno izlišnim, a konstruktivnu saradnju činilo još lepšom van posla. Profesorka Caso posetila je Novi Sad krajem 2015. godine kao gostujući predavač na Saveznom kongresu neurologa; gostujući je profesor Univerziteta u Beogradu; u Bernu tokom Winter Stroke School 2016. godine još jednom je iskazala benevolentnost i punu posvećenost saradnji sa srpskim neurolozima, a našu zemlju i Društvo neurologa Srbije smatra bitnom karikom u (još uvek nedovoljno čvrstom) lancu koji treba da izdigne nivo brige o cerebrovaskularnim bolesnicima u Istočnoj Evropi. Kao predsednik ESO, može odlično da sagleda sadašnje i buduće horizonte, i uprkos brojnim obavezama, da nesebično ukaže na pravce razvoja ove oblasti. Smatram ovo, pored punog profesionalnog i ličnog ispunjenja, drugim i važnijim doprinosom

ove edukacije. Na posletku, imam potrebu da se ovim putem zahvalim pre svega Društvu neurologa Srbije i Društvu mladih neurologa Srbije, profesorki Caso i osoblju jedinice za moždani udar bolnice Santa Maria della Misericordia u Perudi.